ISSN 0975-119X
Vol-11-Issue-6
November-December-2019

vkpk; egkiK d lkfgR; e lE;d Kku

Mk- vferk tu
lgk;d vkpk;
f'k{kk foHkkx
tu fo'oHkkjrh lLFkku] ykMu

lkjk'k

Kku d fcuk fdlh Hkh oLr dk fu.k; ugh gkrkA Kku idk'keku gkr g, Hkh dgh&dgh Lo; e /k/kyk vkj feF;k gk tkrk gA vkRek dk lkehl; lk/kuk l lk/kk tkrk gA lk/kuk 0;fDr dk vkRejr dj nrh gA vkRek dh yhurk T;k&T;k c<rh g] R;k&R;k Kku dh idk'k&yk Hkh míhlr gkrh tkrh gA Kku vkj vkpkj dk ;g leUo; lk/kd dk LoLFk cuk nrk gA Kku idk'k dju okyk gA tk Kku vKku dk u"V ugh djrk og Kku ugh gA

ey 'kCn & lE;d Kku] feF;k Kku] fo'kf)] feF;k nf"V] vkRe fodkl

iLrkouk %

Kku idk'k dju okyk gkrk gA Kku ij vkoj.k vku l vKku gkrk gA mld iHkko l vKkuh tho lR; vkj >B dk ugh tku ikrkA Hkkok dh fo'kf) d }kjk ftruk Kku dk vkoj.k foyhu gkrk g] mruk gh vkRek dk v0;Dr idk'k 0;Dr gkrk gA Kku d Lo:i dk lexnf"V l n[k rk og ,d gA mld foHkkx ugh gkrA tgk foHkkx fd; tkr g ogk mldk idk'k dN lhekvk e c/k tkrk gA ftl idkj fctyh dk idk'k cYc dh 'kfDr ij fuHkj djrk gA ol gh Kku vkoj.k dh rjrerk ij vk/kkfjr gA vfo'kf) d vk/kkj ij Kku d ikp foHkkx gkr g&

1- **efrKku &** bfUn; vkj eu dh lgk;rk l gku okyk KkuA
2- **JrKku &** 'kCn] ldr vkj Lej.k l gku okyk KkuA
3- **vof/kKku &** er n0;k dk lk{kkr dju okyk KkuA
4- **eu%i;oKku &** eu dh i;k;k dk lk{kkr tkuu okyk KkuA bll nlj d eu dk i<k tk ldrk gA

Copyright©authors

ISSN 0975-119X
Vol-11-Issue-6
November-December-2019

5- **doyKku &** Kkukoj.kh; de d i.k {k; gku ij i.k Kku idV gk tkrk gA ml fLFkfr e vkRek d fy, dkb vK; ugh jgrkA l; d lkFk Kku dh ryuk ?kfVr gkrh gA tl cknyk l <d g, l; dk idk'k Li"V ugh gkrk vkj fcuk cknyk d Li"V gkrk g] mlh idkj vkor n'kk e vkRek dk Kku Li"V ugh gkrkA T;k&T;k vkoj.k gVrk g] R;k&R;k idk'k Li"V gkrk tkrk gA vFkkr Kku gkrk tkrk gA

dN vkpk; dgr g fd doyKkuh og g tk vkRek dk lo:i.k tkurk gA mi;Dr ikp Kkuk e iFke nk ijk{k vkj vfre rhu iR;{k Kku gA tk Kku bfUn; lki{k gkrk g og ijk{k vkj tk vkRe lki{k gkrk g og iR;{k Kku dgykrk gA oLroR;k Kku ,d gh g& doyKkuA vkoj.kk dh vi{kk l mld ikp Hkn gkr gA tc vkoj.k i.k :i l VV tkrk g rc lEi.k Kku doyKku e idV gk tkrk gA

^^vkRek Kkue;k-uUr] Kku uke rnP;rA

vuUrku x.ki;k;ku] rRidkf'kregfrAA**

vFkkr vkRek Kkue; gA mldk Kku vuUr gA og vuUr x.k vkj i;k;k dk tkuu e leFk gA

og BB g ;k i:"k bl idkj dk mHk;kyEch Kku ^l'k; Kku* dgykrk gA tk inkFk tlk g mll foijhr tkuuk foi;; uked feF;k Kku gA vkReKku fuHkkUr gkrk gA og ijki{k ugh gA tgk nljk dh vi{kk jgrh g] ogk U;urk Hkh jgrh gA lk/ku] {k= vkfn dh vudyrk e oLr dk ifjKku lE;d gk ldrk gA yfdu tgk dN deh jgrh g] ogk og lE;d ugh gkrkA l'k; vkj foijhr Kku blfy, lE;d Kku dh dkfV e ugh vkrA vkxe dh Hkk"kk e tk feF;knf"V g] og lE;d Kku dk ik= ugh g D;kfd ml Lo&Hkko e vkuUn ugh vkrkA Kku viu vki e u lE;d gkrk g vkj u vlE;dA og ik= dh vi{kk l olk curk gA tk 0;fDr feF;knf"V gkxk mldk Kku Hkh feF;k gh gkxk vkj tk lE;d nf"V gkxk mldk Kku Hkh lE;d gkxkA ;g 0;fDr dh ik=rk ij fuHkj djrk gA tu ijEijk e n'ku ¼nf"V½ dh fo'kf) ij cgr cy fn;k gA ftldk n'ku lgh ugh gkrk mldk Kku Hkh lgh ugh gkrkA

^^vkReh;"k p Hkko"k] ukReku ;k fg i';frA

rhoekgfoe<kRek] feF;knf"V% l mP;rAA

ISSN 0975-119X
Vol-11-Issue-6
November-December-2019

vFkkr tk vkReh; x.kk e vkRek dk ugh n[krk vkj rho ekg d mn; l ftldh vkRek foe< g] og feF;knf"V gA feF;knf"V e ekg dk rho mn; jgrk gA ekg dh vYiek=k Hkh vkRek fodkl e ck/kd gA tgk rho ekg gkrk g] ogk vkRefodkl dk Lolu n[kuk Hkh vlHko gA ekg vkRek dk foe< fd, j[krk gA foe< 0;fDr u lE;d n[krk g] u lE;d tkurk g vkj u gh lE;d vkpj.k djrk gA ;g ejk g] e bldk g] blh dk myVdj ;k dj fn;k tk, fd ;g ejk ugh g vkj e bldk ugh g rk og 0;fDr ekgftr gk tkrk gA

lE;d nf"V e ^Lo* vkj ^ij* dk food tkxr gk tkrk gA og ^Lo* dk tku yrk g] ^ij* e mldh vfHk:fp ugh gkrhA xgLFk thou e jgrk g, Hkh og fufylr&lk thou thrk gA cf) e vkRek d vfrfjDr fdlh Hkh dk; dk fpjdky rd fVdk, u j[kuk pkfg,A vko';drko'k ;fn dkb dk; djuk gk rk 'kjhj vkj ok.kh l dj] fdUr eu dk l;ktu u djA l[kh vkj ljy thou thu dh bll c<dj vkj dkb dyk ugh gA eu"; Lo; viuk fuekrk gA lE;d n'ku vkj dN ugh] Lo dk fuek.k g] n'ku gA

^^inkFkKkuek=.k] u Kku lE;xP;rA

vkReyhuLoHkko ;r] rTKku lE;xP;rAA

vFkkr inkFkk dk tku yr ek= l Kku dk lE;d Kku ugh dgk tk ldrkA ftl Kku dk LoHkko vkRek e yhu gkuk g og Kku lE;d Kku dgykrk gA fofHkUu 0;fDr;k dk foHkkx fd;k tk,] rk o nk :i e foHkDr gk ldr g& ckf)d Kkuh vkj vkRe KkuhA ckf)d Kku dh nf"V l ,d lk/kd ncy gk ldrk g vkj vkReKku dh vi{kk l ,d cf) thoh HkhA ckf)d Kku vkRek dh nf"V e g; gA og 0;fDr dk NkV&NkV ?kjknk e ck/krk g tcfd vkReKku eDr djrk gA ckf)d Kku ,d idkj dk vkoj.k g] tk vkRek dk Li"V ;k vLi"V n'ku Hkh ugh djk ldrkA

Copyright©authors

ISSN 0975-119X
Vol-11-Issue-6
November-December-2019

milgkj %

lkjk'kr% dgk tk ldrk g fd Kku 0;fDr dk i.k cukrk gA tk Kku vKku dk u"V ugh djrk g og Kku ugh gA tl nok jkx uk'k d fy, nh tkrh gA ;fn og jkx dk c<k; rk mldk D;k i;ktu g\ mlh idkj ;fn Kku eDr&Lor= ugh djrk g rk og Kku Hkh D;k g \ ^lk fo|k ;k foeP;r* fo|k ogh g tk 0;fDr dk c/kuk l eDr djA blfy, og Kku lE;d Kku dh dkfV e vkrk g] tk vkReyhu gkdj vkRek dk c/ku eDr djrk gA Kku dk i.k fodkl] J)k dk i.k fodkl] LoHkko dk i.k fodkl] vkRe'kkfr dk i.k fodkl] vfglk] lR;] d"kk;&fot;] bfUn;&l;e] euk&fuxg] jkx&}"k&foy; vkfn vkRe fodkl e lgk;d gA

lnHk xFk lph %

1- uFkey] efu ¼1971½] lEckf/k] vkn'k lkfgR; l?k idk'ku] p: ¼jktLFkku½

2- Lkk/oh foeyiKk] Lkk/oh foJrfoHkk] ¼flrEcj 2005½ % egkiK u dgk&7] vkn”k lkfgR; l?k idk”ku]ub fnYYkhA

3- Lkk/oh foJrfoHkk] Lkk/oh foeyiKk]¼vxLr 2007½ % egkiK u dgk&4] vkn”k lkfgR; l?k idk”ku]ub fnYYkhA

4- Lkk/oh foJrfoHkk] Lkk/oh foeyiKk] ¼flrEcj 2007½ % egkiK u dgk&10] vkn”k lkfgR; l?k idk”ku]ub fnYYkhA

5- Lkk/oh foJrfoHkk] Lkk/oh foeyiKk] ¼flrEcj 2008½ % egkiK u dgk&5] vkn”k lkfgR; l?k idk”ku]ub fnYYkhA

Copyright©authors